

กิจการเพื่อสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ดิษฐาร์ กวางศิริ

สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, นครปฐม

pikarainny@gmail.com

บทคัดย่อ

ปัจจุบันปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น เพราะเกิดจากการนำระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้ปัญหาด้านต่างๆ มีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น จนบางปัญหาหากที่จะแก้ไข ทำให้ธุรกิจต่างๆ เริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินธุรกิจแบบกิจการเพื่อสังคม โดยธุรกิจทุกประเภทสามารถที่จะเป็นกิจการเพื่อสังคมได้ ด้วยว่ากิจการเพื่อสังคมเป็นกิจการที่มีการดำเนินงานเหมือนกับธุรกิจทั่วไป มีการผลิตและขายสินค้าเพื่อสร้างผลกำไร แต่ผลกำไรที่ได้จากการดำเนินธุรกิจไม่ได้นำมาแบ่งให้ผู้ถือหุ้นหรือเจ้าของคนใด ผลกำไรของการดำเนินกิจการเพื่อสังคมจะถูกแยกออกเป็นสองส่วน ส่วนที่หนึ่ง จะถูกนำกลับคืนสู่ธุรกิจเพื่อให้ธุรกิจสามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ ขณะที่กำไรส่วนที่สองจะถูกนำกลับคืนสู่สังคมในรูปแบบต่างๆ ทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน ผลกำไรในส่วนนี้สามารถวัดผลจากหลายดัชนีด้วยกัน เช่น เป็นคุณภาพชีวิตและโครงสร้างสังคมที่ดีขึ้น สิ่งสำคัญของการนำผลกำไรกลับคืนสู่สังคม เพื่อแก้ปัญหาสังคมนั้นคือ การที่ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก หรือรัฐบาลแต่อย่างใด ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีการพัฒนาที่ดีขึ้น สามารถยกระดับความเป็นอยู่การใช้ชีวิตของคนในชุมชนไปในทางที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืนได้ บทความนี้จึงมุ่งนำเสนอแนวคิดสำคัญของกิจการเพื่อสังคม อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

คำสำคัญ : กิจการเพื่อสังคม การพัฒนาที่ยั่งยืน

Social Enterprises for Sustainable Development

Didtha Kwangkeearae

Faculty of Humanities and Social Sciences Nakhon Pathom Rajabhat University

pikarainny@gmail.com

Abstract

At present, Economic, Social and Environmental problems are becoming more and more severe. Because it arises from the adoption of a capitalist economic system to develop the country's economy. Makes various problems more complicated. until some problems are difficult to solve. This makes businesses realize the importance of running a business as a social enterprise. All types of businesses can be social enterprises. For social enterprises are businesses that operate like any other business. Products are produced and sold to generate profits. But the profits generated from the business are not shared with any shareholder or owner. The profits of social enterprises are split into two parts. The first part is brought back to the business so that the business can survive while making a profit. The second part is returned to society in a form various, both monetary and non-monetary. This profit can be measured by a number of indices, such as improved quality of life and social structure. The importance of bringing profits back to society. to solve social problems, that is that the community can be self-reliant. without having to wait for help from outside organizations. or the government alone. Strengthen the community. There is a better development. able to improve the way of living of the people in the community in a sustainable way This article therefore aims to present the important concepts of social enterprise. which will lead to sustainable development.

Keywords: social enterprise, sustainable development

1. บทนำ

จากอดีตที่ผ่านมาประเทศไทยได้เน้นการดำเนินธุรกิจตามแนวทางระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ธุรกิจต่างๆมุ่งเน้นให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ เน้นเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางการตลาด จึงทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ที่ตามมามากมาย เช่น มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการผลิตเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดความเสื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม สุขภาพของคนในชุมชนทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรม ช่องว่างระหว่างคนจนคนรวยมากขึ้น เป็นต้น ทำให้หลายประเทศมีการตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวให้ความสนใจในการแก้ไขหรือดำเนินการเพื่อลดปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการมุ่งเน้นสร้างผู้ประกอบการที่มีจิตสำนึกทางสังคมควบคู่ไปกับการประกอบธุรกิจที่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค จึงเป็นที่มาของการเกิดแนวทางธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ซึ่งเป็นธุรกิจที่เป็นได้ทั้งประเภทที่แสวงหากำไรและไม่แสวงหากำไร เป็นธุรกิจที่มีแข่งขันในกลไกตลาดเหมือนธุรกิจทั่วไป แต่ต่างตรงที่มีการยึดถือการตอบแทนประโยชน์สู่สังคม เป็นแนวทางการขับเคลื่อนธุรกิจ เน้นในเรื่องของการกระจายรายได้สู่กลุ่มสังคม คำนึงถึงควมรับผิดชอบต่อสังคม ความเป็นธรรม การเอื้อเฟื้อแบ่งปันและการกระจายข้อมูลข่าวสารความรู้และวิทยาการในมวลหมู่สมาชิก และเป็นธุรกิจที่นำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาเป็นส่วนประกอบในการลดต้นทุนการผลิตและใช้ทรัพยากรการผลิตต่าง ๆ ให้เกิดความคุ้มค่ามากที่สุด สำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ

ในปัจจุบันนี้ธุรกิจเพื่อสังคมกำลังเป็นที่ได้รับความสนใจอย่างมาก เป็นทางเลือกใหม่ในการบริโภค ความใส่ใจของผู้บริโภคที่มุ่งเน้นผลประโยชน์ส่วนใหญ่ให้กลับคืนสู่สังคม และเน้นในเรื่องของจิตสำนึกทางสังคมในการประกอบธุรกิจ กิจการเพื่อสังคมจึงเป็นมิติใหม่ของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน ซึ่งให้ความสำคัญต่อการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนา และแก้ไขปัญหาต่างๆ ของสังคม และสิ่งแวดล้อม ด้วยนวัตกรรมที่สร้างสรรค์ มีรูปแบบการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน พร้อมนำกำไรส่วนหนึ่งกลับไปลงทุนในกิจการ เพื่อขยายกิจการให้คืนกลับมาดูแลสิ่งแวดล้อมและสังคม การสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคมเป็นแนวทางหนึ่งที่หลายประเทศในโลกได้ให้ความสำคัญและใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศ

แนวคิดกิจการเพื่อสังคมเริ่มเข้ามาในประเทศไทยอย่างจริงจังเมื่อประมาณพ.ศ. 2552 เพราะประเทศไทยได้รับผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจแฮมเบอร์เกอร์ (Hamburger Crisis) ที่เกิดขึ้นที่ประเทศสหรัฐอเมริกาและส่งผลกระทบต่อเมืองไปทั่วโลกหลายภาคส่วนจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของแนวคิดกิจการเพื่อสังคม ที่เป็นแนวคิดมีมุ่งส่งเสริมและพัฒนาประเทศให้มีความยั่งยืนมากกว่าระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เน้นและแสวงหากำไรแต่ขาดความยั่งยืน และนอกจากนั้นกิจการเพื่อสังคมยังเข้าไปช่วยเหลือชุมชนต่างๆ โดยการสร้างงานสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน และเป็นการปรับเปลี่ยนแนวคิดให้กับผู้ประกอบการที่มุ่งแสวงหากำไรอย่างเดียว แต่หันมาเน้นเรื่องของการแบ่งปันผลกำไรส่วนหนึ่งในการดูแลช่วยเหลือคนในสังคม

2. แนวคิดเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprises)

หากจะกล่าวถึงกิจการเพื่อสังคมและธุรกิจเพื่อสังคม ก็คงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะกล่าวถึงแนวคิด “เศรษฐกิจเชิงสังคม” ซึ่งเป็นเศรษฐกิจในภาคส่วนที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับรัฐหรือตลาด แต่เกี่ยวข้องกับภาคประชาสังคม แนวคิดดังกล่าวถูกนำเสนอเป็นครั้งแรกในหนังสือเศรษฐกิจและสังคม โดยแมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) ในขณะที่เยเกอร์ (Jäger) เสนอว่ารากของธุรกิจเพื่อสังคมริเริ่มตั้งแต่การก่อตั้งสหกรณ์ราวกลางศตวรรษที่ 18 กระแสการค้าที่เป็นธรรม ระหว่าง ค.ศ. 1940 – 1950 ความร่วมมือในการพัฒนาสังคมช่วงประมาณ ค.ศ. 1970 รวมถึงแนวโน้มของการเป็นธุรกิจขององค์กรไม่แสวงหากำไรประมาณ ค.ศ. 1980 โดยมีสาเหตุมาจากที่รัฐบาลลดจำนวนเงินอุดหนุนและเงินบริจาคจากสาธารณชนลดลง

เมื่อการดำเนินธุรกิจในระบบตลาด และกิจกรรมที่ดำเนินการโดยภาครัฐไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางสังคมได้ทุกประการ ความท้าทายจากปัญหา เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และวิกฤตการณ์ทางการเงิน ได้สร้างความกังขาต่อ

กระบวนการที่หนึ่งของระบบธุรกิจแบบเท่าที่การสร้างกำไรคือเป้าหมายสูงสุด ว่าถึงเวลาแล้วที่ควรจะให้มีความสำคัญกับมิติด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างไม่มีหย่อนไปกว่ากัน กิจกรรมเพื่อสังคม (social enterprise) จึงเกิดขึ้นด้วยความมุ่งหวังที่จะเข้ามาเติมเต็มช่องว่างนี้ โดยที่ระบบกฎหมาย การเมืองและการปกครอง ตลอดจนวัฒนธรรม ประเพณี เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้พัฒนาการของกิจการเพื่อสังคมแตกต่างกันตามบริบทของแต่ละประเทศ OECD [1]

กิจการเพื่อสังคมเป็นองค์กรที่มีจุดมุ่งหมายสูงสุดไม่ใช่การทำกำไรสูงสุดแต่ เป็นองค์กรที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อหวังให้เกิดประโยชน์สูงสุดคืนกลับภาคประชาชน ชุมชน สังคม กิจกรรมเพื่อสังคมเกิดจากแนวคิดประเภทของ CSR as Process เป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร (None Profit Organization) เกิดจากแนวคิดนักพัฒนาสังคมกับการบริหารจัดการแบบผู้ประกอบการ หรือเรียกว่าผู้ประกอบการทางสังคม (Social Entrepreneurship) หากแต่การดำเนินการทางสังคมทั้งหมดไม่ได้เป็นตัวชี้วัดว่าเป็นการประกอบการ ตัวอย่างเช่น การแบ่งรายได้จากองค์กรมาเพื่อทำงานเพื่อสังคม โดยตัวมันเองไม่ถือเป็นกิจกรรมของการประกอบการ ซึ่งเป็นสิ่งเดียวกับที่องค์กรไม่แสวงหากำไรใช้เป็นแนวทางในการทำงาน แนวคิดเรื่องการหาผลประโยชน์ต่อสังคมนี้เอง เป็นคำถามว่าทำอย่างไรภาคประชาชน ชุมชนถึงจะได้ประโยชน์สูงสุด นั่นคือ การผนวกจุดแข็งระหว่างภาคประชาสังคมกับความมีประสิทธิภาพของภาคธุรกิจที่จะสร้างประโยชน์สูงสุดแก่สังคม ซึ่งผู้ประกอบการต้องอยู่รอดได้ด้วยวิธีการดำเนินงานด้วยตนเอง แทนการสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอก หรือรับการอุดหนุนจากภาษีของประชาชน หรือเรียกว่า เป็นองค์กรที่หากำไรให้แก่สังคม (Social Profit Organization) เจ้าของธุรกิจดังกล่าวมักเรียกตัวเองว่า ผู้ประกอบการทางสังคม (Social Entrepreneur) ปัจจุบันกิจการเพื่อสังคม (social enterprise) กำลังได้รับความสนใจอย่างยิ่ง ทั้งจากผู้ประกอบการรุ่นใหม่ ภาครัฐที่กำลังผลักดันกฎหมายและมาตรการภาษีเพื่อสนับสนุนกิจการเพื่อสังคม ธุรกิจที่อยากสร้างคุณค่าทางสังคมมากกว่าการทำกิจกรรมซีเอสอาร์ และผู้บริโภคที่มองหาสินค้าที่มีส่วนสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้นเป็นทางเลือกในการจับจ่าย

คำจำกัดความของกิจการเพื่อสังคม ของ Center of Community Enterprise ได้ให้คำจำกัดความ ไว้ในมุมมองต่างๆ ว่าเป็นการทำธุรกิจที่มีจุดประสงค์เพื่อ 1. ความอยู่รอดทางธุรกิจ 2. เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ซึ่งองค์กรเหล่านี้อาจจะเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร (none profit organization) (BC Social Enterprise, 2012) ธุรกิจเอกชนซึ่งทำมาค้าขายเหมือนธุรกิจทั่วไป โดยมีพันธกิจ 3 อย่างที่ควบคู่กันไป ได้แก่ 1. การสร้างกำไร 2. มุ่งสร้างสรรค์สังคม 3. ความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หรือที่เรียกว่า Triple Bottom Line แนวคิดด้านกิจการเพื่อสังคมเป็นไปตามแนวความคิดทาง Tripple Bottom Line โดย John Elkington ซึ่งกล่าวว่า หากจะวัดผลลัพธ์ที่ประสบความสำเร็จในเชิงธุรกิจ ต้องวัดจากปัจจัย 3 ข้อ โดยใช้วัดผลกระทบสุขภาพด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม แต่การวัดผลสำเร็จจากสังคมและสิ่งแวดล้อมวัดเป็นเชิงปริมาณได้ยาก สำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ [2]

กิจการเพื่อสังคมมุ่งนำวิถีทางธุรกิจผลิตสินค้าหรือบริการเพื่อแก้ปัญหาทางสังคม เช่น ปัญหาที่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสประสบทั้งในเมืองและชนบท กิจกรรมเพื่อสังคมหลายแห่งพยายามนำเสนอบริการให้กับชุมชนเป้าหมายเพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคมในด้านต่างๆ รวมถึงการศึกษา วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ความต้องการที่แตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค แต่ละประเทศนี้เอง ที่ทำให้พัฒนาการและการให้คำนิยามคำว่า “กิจการเพื่อสังคม” แตกต่างกันแต่แก่นของกิจการเพื่อสังคมคือการนำระเบียบวิธีแบบธุรกิจมาแก้ปัญหาทางสังคม

3. ความหมายกิจการเพื่อสังคม

อย่างไรก็ดี นิยามของกิจการเพื่อสังคมและธุรกิจเพื่อสังคมที่ใช้โดยองค์กรต่างๆ หรือระบุในวรรณกรรมต่างๆ มีความใกล้เคียงกันในแง่ของการเป็นกิจการธุรกิจที่ดำเนินการเพื่อเป้าหมายทางสังคม ตัวอย่างเช่น “กิจการเพื่อสังคม คือ ธุรกิจไม่แสวงหา

กำไรที่ควรวรรณเป้าหมายทางสังคม กับระเบียบวิธีนวัตกรรมและความมุ่งมั่น แบบธุรกิจที่แสวงหากำไร” จาก The Nonprofit Good Practice Guide (2009) สฤณี อาชวานันทกุล [3]

“กิจการเพื่อสังคม คือ องค์กรที่มีเป้าหมายทางสังคม และดำเนินกิจกรรมทางการค้าเพื่อบรรลุเป้าหมายนั้น (อย่างน้อยก็ส่วนหนึ่ง) โดยไม่ปันส่วนผลกำไรให้กับปัจเจกชน โดยกิจการจะถือครองสินทรัพย์ความมั่งคั่ง และทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ของชุมชน โดยสมาชิกในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมต่อธรรมาภิบาลขององค์กรได้อย่างเป็นประชาธิปไตย มีความเป็นอิสระและมีความรับผิดชอบ ต่อชุมชนที่องค์กรสนับสนุนและสังคมที่ใหญ่กว่า” จากเพ็ช

“กิจการเพื่อสังคม คือ ธุรกิจใดๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อเป้าหมายทางสังคม กล่าวคือบรรเทาปัญหาสังคมหรือปัญหาจากความล้มเหลวของตลาด และเพื่อสร้างคุณค่าทางสังคมควบคู่กับการดำเนินกิจการด้วยระเบียบวิธีแบบธุรกิจในภาคเอกชน” จากอัลเตอร์

“ธุรกิจเพื่อสังคม คือ ธุรกิจที่มีเป้าหมายที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตและความกินดีอยู่ดีโดยใช้ธุรกิจเป็นสื่อกลาง โดยมีหัวใจ คือ การแบ่งปันปันส่วนสินทรัพย์ขาดแคลนให้สามารถสร้างผลตอบแทนสูงสุดโดยคำนึงถึงความยั่งยืนทาง สิ่งแวดล้อม” จากเบเกอร์

กล่าวโดยสรุป กิจการเพื่อสังคม หมายถึง รูปแบบองค์กรหรือลักษณะการประกอบกิจกรรมที่ผู้ประกอบการเพื่อสังคมเลือกใช้ เพื่อบรรลุเป้าหมายทางสังคมที่ตั้งไว้ ซึ่งกิจการเพื่อสังคมอาจเป็นได้ทั้งองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร (nonprofit) หรือแสวงหากำไร (for-profit) ก็ได้ (Non Profit Answer Guide, n.d.) ประเด็นสำคัญอยู่ที่การมีเป้าหมายในการแก้ปัญหาทางสังคมหรือ สิ่งแวดล้อม นำกำไรที่ได้ไปใช้ในการแก้ปัญหาสังคม ไม่ได้นำกำไรกลับไปสู่ผู้ถือหุ้นหรือเจ้าของ และยังเป็นแนวทางไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

4. ลักษณะสำคัญของกิจการเพื่อสังคม

กิจการเพื่อสังคมมีรูปแบบการดำเนินกิจการที่มุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมและสิ่งแวดล้อม ในขณะที่รายได้และกำไรเป็นเครื่องมือสำหรับความต่อเนื่องและต่อยอดให้กิจการดังกล่าวสามารถดำเนินต่อไปอย่างยั่งยืน ทั้งนี้อาจเรียกได้ว่า กิจการเพื่อสังคมเป็นกิจการที่ผสมผสานลักษณะและรูปแบบขององค์กรไม่แสวงหากำไรหรือองค์กรการกุศล และองค์กรแสวงหากำไรไว้ในระดับต่าง ๆ ลักษณะสำคัญของกิจการเพื่อสังคมมีดังนี้

1. รูปแบบกิจการมีความหลากหลายทั้งองค์กร หน่วยงาน สมาคม เครือข่ายสหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน และกิจการธุรกิจที่เป็นการรวมลักษณะการจดทะเบียนกิจการขององค์กรไม่แสวงหากำไรและองค์กรที่แสวงหากำไร

2. พันธกิจของกิจการเพื่อสังคมมีความชัดเจน ในการมุ่งสร้างคุณค่าคืนประโยชน์ และแก้ปัญหาทางสังคมเป็นหลัก โดยไม่ได้มุ่งหวังการสร้างผลกำไรสูงสุด เพียงแต่มองว่ากำไรเป็นเครื่องมือในการสร้างความต่อเนื่อง และอิสระในการดำเนินการ ซึ่งมีความแตกต่างจากองค์กรไม่แสวงหากำไรที่กิจการเพื่อสังคมยังมุ่งหวังการสร้างรายได้จากการดำเนินการธุรกิจ เพื่อสร้างอิสระ และลดการพึ่งพาจากเงินสนับสนุนหรือเงินบริจาค เพียงแต่สัดส่วนของการพึ่งพาเงินสนับสนุนมีอัตราที่แตกต่างกันไปตามประเภทของกิจการ ในขณะที่องค์กรไม่แสวงหากำไรนั้น เน้นพึ่งพารายได้จากเงินบริจาคที่มาจากองค์กรภายนอกเป็นหลัก

3. การดำเนินการเพื่อสังคมมีรูปแบบเป็นการดำเนินการเชิงพาณิชย์หรือธุรกิจ เพื่อมุ่งหวังรายได้และผลกำไรในการนำมาลงทุนต่อและคืนประโยชน์สู่สังคม และสิ่งแวดล้อมในอนาคต สร้างรายได้และคุณค่าทางเศรษฐกิจที่สามารถสร้างคุณค่าแก่สังคม และสิ่งแวดล้อม ไม่ได้มุ่งหวังกำไรสูงสุดเพื่อเจ้าของหรือผู้ถือหุ้นแบบองค์กรแสวงหากำไร

4. ลักษณะการหารายได้ในกิจการเพื่อสังคมมีลักษณะเหมือนกับการดำเนินธุรกิจแบบทั่วไป คือมีผลิตภัณฑ์หรือบริการออกมาวางขายเชิงพาณิชย์เพื่อสร้างรายได้ และผลกำไรเพื่อความต่อเนื่องในการดำเนินกิจการ

5. โครงสร้างต้นทุนและราคาสำหรับกิจการเพื่อสังคมมีความแตกต่างตามประเภทของกิจการ โดยองค์กรไม่แสวงหากำไรแต่หารายได้ จะมีการปรับโครงสร้างให้สามารถหารายได้ เพื่อลดภาระการพึ่งพาเงินสนับสนุนภายนอก เพียงแต่สัดส่วนการหา

รายได้มีเพียงเล็กน้อยไม่มุ่งสร้างกำไร หากธุรกิจเพื่อสังคมและกิจการเพื่อสังคมมุ่งสร้างรายได้และกำไร เพื่อเป้าหมายสำหรับการคืนประโยชน์สู่สังคมและลงทุนต่อยอดองค์กรต่อไป ซึ่งมุ่งลดภาระการพึ่งพาเงินสนับสนุน และธุรกิจที่รับผิดชอบต่อสังคมจะมุ่งสร้างผลกำไรและรับผิดชอบต่อสังคมไปพร้อมกัน เพื่อให้สามารถลดภาระการพึ่งพาเงินสนับสนุนให้มากที่สุด

6. ลักษณะภาวะความรับผิดชอบต่อในการดำเนินธุรกิจ มีลักษณะของการรวมเอาองค์กรไม่แสวงหากำไร และแสวงหากำไรมาอยู่ด้วยกัน กล่าวคือ นอกจากต้องรับผิดชอบต่อกลุ่มลูกค้าหรือสังคมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจเชิงพาณิชย์แล้ว ยังมีภาวะในการตอบสนอง และคืนผลตอบแทนสุทธิให้แก่กลุ่มชุมชน นักลงทุนด้านสังคม หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจทั้งหมด

7. นำกำไรสุทธิแบ่งเป็นสองส่วนสำหรับการคืนประโยชน์สู่สังคม และการนำเอาการลงทุนต่อ เพื่อสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินกิจการ โดยมีความแตกต่างกันไปในแต่ละประเภท คือ องค์กรไม่แสวงหากำไรแต่หารายได้จะคืนผลตอบแทนสู่สังคมและนำรายได้บางส่วนมาบริหารจัดการภายในองค์กร ธุรกิจเพื่อสังคมจะนำรายได้จากการดำเนินการส่วนหนึ่งนำไปลงทุนต่อเพื่อความต่อเนื่อง อีกส่วนคืนประโยชน์สู่สังคม โดยไม่มีการจ่ายเงินปันผลให้แก่ผู้ถือหุ้น กิจการเพื่อสังคมจะนำรายได้ส่วนหนึ่งมาลงทุนต่อเพื่อความยั่งยืน มีจ่ายเงินปันผลให้แก่ผู้ถือหุ้น และอีกส่วนคืนประโยชน์สู่สังคมและสิ่งแวดล้อม และธุรกิจที่รับผิดชอบต่อสังคมจะคืนผลตอบแทนในลักษณะกำไรและเงินปันผลแก่เจ้าของและ ผู้ถือหุ้น และอีกส่วนคืนประโยชน์ต่อสังคม

ในขณะที่เอลคิงตันและฮาร์ติแกน Elkington et al. [4] ระบุในหนังสือ “พลังของคนหัวรั้น” (The Power of Unreasonable People) ว่าธุรกิจเพื่อสังคมจะมีลักษณะสำคัญ 4 ประการคือ

1. ผู้ประกอบการก่อตั้งกิจการในลักษณะธุรกิจที่มีพันธกิจเฉพาะเจาะจง ว่าต้องการผลักดันการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมหรือสิ่งแวดล้อม
2. กิจการจะสร้างผลกำไร แต่ไม่ได้มีเป้าหมายหลักที่จะสร้างผลตอบแทนสูงสุดให้ผู้ถือหุ้น แต่มีเป้าหมายคือการสร้างผลประโยชน์ทางการเงินแก่ผู้มีรายได้น้อย และขยายการบริการให้เข้าถึงคนจำนวนมากขึ้น โดยการนำผลกำไรไปลงทุนในกิจการ
3. ผู้ประกอบการจะต้องหาแหล่งทุนที่สนใจทั้งผลตอบแทนทางการเงินและผลตอบแทนทางสังคม
4. ธุรกิจเพื่อสังคมมีโอกาสในการหาเงินทุนและขยายกิจการสูงกว่าองค์กรไม่แสวงหากำไร เนื่องจากสามารถรับเงินกู้และออกหุ้นเพิ่มทุนได้ง่ายกว่า

โดยสรุป จุดร่วมที่เป็นคุณสมบัติสำคัญของกิจการเพื่อสังคม (หรือธุรกิจเพื่อสังคมในวรรณกรรมหลายชิ้น) คือ กิจการเพื่อสังคม เป็น “กิจการ” ประเภทหนึ่ง ที่วางเป้าหมายหรือพันธกิจหลักไว้ที่การแก้ไขปัญหาสังคมหรือสิ่งแวดล้อม มิใช่การแสวงหาผลตอบแทนทางการเงินสูงสุด โดยมีกระบวนการแก้ปัญหาสังคมหรือสิ่งแวดล้อมหลอมรวมในการดำเนินกิจการ และอาศัยหลักการบริหารจัดการจากภาคเอกชนเป็นสำคัญ ทำให้กิจการเพื่อสังคมพยายามแสวงหาความยั่งยืนทางการเงินจากรายได้ที่เกิดจากการดำเนินกิจการเอง สำหรับภาวะเปียบในการกำกับกิจการ หรือโครงสร้างของกิจการ (เช่น ข้อกำหนดเรื่องการจ่ายเงินปันผล) เป็นองค์ประกอบที่แตกต่างกันตามกฎหมายแต่ละประเทศ ไม่ใช่คุณสมบัติหลักในการ กำหนดการเป็นกิจการเพื่อสังคม

ขณะที่กิจการเพื่อสังคมบางแห่งมีรูปแบบไม่แสวงหากำไรแบบองค์กรการกุศล กิจการเพื่อสังคมบางแห่งก่อตั้งโดยมีเป้าหมายทางการเงินเป็นองค์กรที่แสวงหากำไร โดยที่กิจการเพื่อสังคมบางแห่งกำหนดให้นำกำไรกลับมาลงทุนซ้ำในกิจการ เมื่อพิจารณารายได้จากการค้า จะพบว่าทั้งกิจการเพื่อสังคมที่สามารถสร้างความมั่นคงทางการเงินจากการค้า และกิจการเพื่อสังคมที่ต้องพึ่งพาแหล่งเงินที่หลากหลาย โดยอาจจะมียุติรายได้จากการค้า การให้บริการ เงินให้เปล่า และเงินบริจาค เป็นต้น ด้วยคุณลักษณะที่แตกต่างและหลากหลายของกิจการเพื่อสังคมนี้อเอง ทำให้กล่าวได้ว่าทั้งเงื่อนไขการปันผล และรายได้จากการค้าขายไม่ใช่ลักษณะที่กำหนดการเป็นกิจการเพื่อสังคม

5. ประเภทของกิจการเพื่อสังคม

สามารถแบ่งจากการพัฒนาารูปแบบกิจการที่มาจากองค์กรประเภทต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายได้ 3 ประเภท กิจการเพื่อสังคมในสี่คอร์ป [5] ดังนี้

1. กิจการเพื่อสังคมที่ไม่แสวงหากำไรแต่มีการหารายได้ (Nonprofit with Income Generating Activities) เป็นองค์กรมีส่วนหนึ่งในการดำเนินงานที่แสวงหากำไร ที่ให้ความสำคัญกับพันธกิจทางสังคมมากกว่าผลกำไร และมีเงินทุนในการดำเนินงานจากการบริจาคหรือการสนับสนุนเป็นหลัก กิจการเพื่อสังคมประเภทนี้มักพัฒนามาจากองค์กรสาธารณประโยชน์หรือองค์กรการกุศล เช่น มูลนิธิหรือสมาคมต่าง ๆ

2. กิจการเพื่อสังคมประเภทผสมผสาน (Hybrid) กิจการเพื่อสังคมประเภทนี้เป็นการผสมผสานระหว่างองค์กรแสวงหากำไรและองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร ให้สามารถเชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกันได้ โดยที่องค์กรแสวงหากำไรจะนำรายได้ไปสนับสนุนองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรที่มีพันธกิจทางสังคมอีกทอดหนึ่ง

3. กิจการเพื่อสังคมที่พัฒนาจากรูธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (Socially Responsible Business) กิจการเพื่อสังคมประเภทนี้เป็นองค์กรธุรกิจที่มีวัตถุประสงค์ในการแสวงหากำไร และมีการนำเอากำไรกลับคืนสู่ผู้ถือหุ้นหรือเจ้าของ แต่ในขณะเดียวกันก็ได้ให้ความสำคัญกับพันธกิจทางสังคมควบคู่ไปกับพันธกิจทางธุรกิจด้วย โดยมีการเชื่อมโยงการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมเข้าไปสู่กระบวนการปกติของธุรกิจ

6. กิจการเพื่อสังคมในประเทศไทย

กิจการเพื่อสังคมเกิดขึ้นมาเพื่อเติมเต็มความไม่สมบูรณ์ของสินค้าและบริการ ทั้งจากภาครัฐเอกชน และองค์กรไม่แสวงหากำไร ที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ทุกประการ พัฒนาการของกิจการเพื่อสังคมได้รับอิทธิพลจากปัจจัยที่หลากหลาย เช่น ระบบกฎหมาย การสนับสนุนเงินทุน บทบาท ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และพันธกิจ เป็นต้น การผลักดันให้ภาครัฐออกกฎหมายสนับสนุนกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทย เป็นความเคลื่อนไหวที่น่าจับตามองระยะเวลาราวหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา ในพ.ศ. 2553 รัฐบาลได้จัดตั้งสำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ (สกส.) ตามระเบียบกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2553 เพื่อเป็นกลไกสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนแม่บท ว่าด้วยการสร้างเสริมกิจการเพื่อสังคม พ.ศ.2553-2557 สกส. ดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ 3 ด้าน ได้แก่ 1. สร้างการรับรู้และการเรียนรู้เรื่องกิจการเพื่อสังคมในประเทศไทย 2. พัฒนารูปแบบและขีดความสามารถของกิจการเพื่อสังคม และ 3. พัฒนาช่องทางทางการเข้าถึงแหล่งเงินทุนและทรัพยากรสำหรับกิจการเพื่อสังคม

ผลจากการเกิดแนวคิดกิจการเพื่อสังคม ทำให้เกิดการตื่นตัวในการทำกิจการเพื่อสังคม สังเกตได้จากองค์กรที่เคยดำเนินการในรูปแบบสมาคม ต่างหันมาทำธุรกิจลักษณะกิจการเพื่อสังคม เพื่อหาเงินมาใช้จ่ายในการดำเนินงานในส่วนที่ทำเพื่อสังคม เพื่อตัดปัญหาที่ต้องพึ่งพาเงินจากการบริจาคและจากต่างประเทศที่ไม่สม่ำเสมอ และมีแนวโน้มลดลง ทางออกในการแก้ไขปัญหา ก็คือการก่อตั้งกิจการที่ดำเนินแบบธุรกิจเอกชน เพียงแต่ลักษณะของธุรกิจเน้นไปในเชิงสังคม และบางแห่งแม้เนื้อหาไม่ได้มุ่งไปในเชิงสังคม แต่ก็นำเงินกำไรมาใช้ในกิจกรรมเพื่อสังคม จากการที่ผู้ประกอบการเพื่อสังคมส่วนใหญ่มาจากองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร จึงอาจจะยังขาดความเชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการเชิงธุรกิจ มีข้อจำกัดด้านเงินทุน จึงทำให้ประสบความสำเร็จไม่มากเท่าที่ควร และบางแห่งถึงกับไม่สามารถดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ การสร้างความเข้มแข็งให้กับธุรกิจเหล่านี้ ในด้านการบริหารจัดการจึงเป็นสิ่งสำคัญ รวมทั้งการสนับสนุนด้านเงินทุนก็เป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากธุรกิจเพื่อสังคมส่วนใหญ่ผลตอบแทนไม่จูงใจ ประกอบกับไม่มีหลักประกันและมีจุดอ่อนด้านการบริหารจัดการทำให้สถาบันการเงินไม่ปล่อยเงินกู้ การดำเนินกิจการเพื่อสังคมในปัจจุบันยังไม่ได้มีการสนับสนุนพิเศษแตกต่างจากธุรกิจทั่วไป จึงทำให้ ผู้สนใจเข้ามาทำธุรกิจเพื่อสังคมมีไม่มาก การเข้ามาตรึง

ใจให้มีผู้สนใจทำกิจการเพื่อสังคมมากขึ้น สามารถดำเนินการได้ด้วยมาตรการด้านภาษี โดยให้สิทธิประโยชน์ด้านภาษีแก่กิจการเพื่อสังคม รวมถึงมาตรการอื่นๆ เช่น มาตรการสนับสนุนให้กิจการเพื่อสังคมสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่ายขึ้น การพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการด้านต่างๆ เป็นต้น การดำเนินกิจการเพื่อสังคมในปัจจุบันในประเทศไทย แม้จะมีการตื่นตัว และมีการจัดตั้งกันมากขึ้น แต่ก็ยังมีไม่มากนัก ส่วนใหญ่ยังเป็นกิจการขนาดเล็กที่ดำเนินโดยกลุ่มที่มีประสบการณ์จากการช่วยเหลือพัฒนาสังคมในบทบาทของ NGO มาก่อน ยังไม่มีภาคธุรกิจที่ให้ความสนใจเข้ามาทำกิจการเพื่อสังคมอย่างจริงจัง และยังไม่มีการกิจการเพื่อสังคมขนาดใหญ่ที่สามารถช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสเป็นจำนวนมากๆ

กิจการเพื่อสังคมในประเทศไทยส่วนใหญ่มีอายุน้อย และมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ กว่าครึ่งของกิจการเพื่อสังคม (53.4%) จัดตั้งขึ้นในช่วงปี 2551-2560 ซึ่งเป็นผลจากนโยบายรัฐในการส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมในช่วงเวลานั้น ประกอบกับระบบนิเวศในการส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมเริ่มมีความคึกคักขึ้น เห็นได้จากจำนวนองค์กรตัวกลางที่เข้ามาบ่มเพาะและสร้างความเติบโตให้กับกิจการเพื่อสังคม อัตราการเกิดใหม่ของกิจการเพื่อสังคมสูงขึ้นในระยะหลัง ดังจะเห็นได้จากสัดส่วนของกิจการเพื่อสังคมที่จัดตั้งขึ้นในช่วงปี 2561-2563 ซึ่งมีมากถึง 24% ของจำนวนกิจการเพื่อสังคมที่เข้าร่วมการสำรวจทั้งหมด และอัตราการเกิดใหม่เฉลี่ยต่อปีของปี 2561-2563 สูงกว่าปี 2551-2560 ถึง 49% แม้ว่าประเทศไทยจะมีระบบการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมตามกฎหมาย แต่การจดทะเบียนดังกล่าวไม่ได้ให้สถานะความเป็นนิติบุคคลกับผู้จดทะเบียน ด้วยเหตุนี้ กิจการเพื่อสังคมทั้งที่จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมและไม่ได้จดทะเบียนมีรูปแบบองค์กรทางกฎหมายที่หลากหลาย โดยมากจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลในรูปของบริษัทจำกัด (62.3%) ส่วนที่เหลือจดทะเบียนในรูปของสหกรณ์ (8.2%) และมูลนิธิหรือสมาคม (5.5%) ห้างหุ้นส่วน (4.1%) และวิสาหกิจชุมชน (3.4%) กว่า 10% ระบุว่ายังไม่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล British Council [6]

7. ตัวอย่างของกิจการเพื่อสังคม

ในประเทศต่างๆทั่วโลกมีกิจการเพื่อสังคมเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะกลุ่มประเทศในทวีปยุโรปซึ่งเป็น ต้นกำเนิดแนวคิดกิจการเพื่อสังคม โดยตัวอย่างของกิจการเพื่อสังคมในต่างประเทศ เช่น

ภัตตาคาร Brigade ประเทศอังกฤษ เห็นถึงปัญหาของผู้ด้อยโอกาส ผู้ไร้ที่อยู่อาศัยในกรุงลอนดอนขาดโอกาสเข้าถึงการทำงาน และคุณภาพชีวิตที่ดี ภัตตาคาร Brigade จึงกำเนิดขึ้นภายใต้มูลนิธิ The Beyond Food Foundation โดยการเปิดโอกาสให้ผู้ด้อยโอกาสคนเร่ร่อนไม่มีงานทำ มีโอกาสเข้ามาฝึกอบรมการทำอาหาร การให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม ให้มีโอกาสนในการเพิ่มพูนทักษะและวิชาชีพทางกิจการอาหาร

Digital Divide Data ประเทศกัมพูชา เป็นธุรกิจประเภทไอที โดยเกิดจากการที่ประเทศที่กำลังพัฒนา เช่น ลาว กัมพูชา มีคนวัยหนุ่มสาวจำนวนมากที่มีความรู้ด้านคอมพิวเตอร์ แต่ขาดแหล่งงานรองรับที่เพียงพอหลังจากจบการศึกษา ทำให้ขาดโอกาสในการทำงานด้านไอที กิจการ จึงได้จัดการอบรมเพื่อพัฒนาทักษะด้านไอทีและการทำงานให้แก่พนักงานหนุ่มสาว ที่มาจากผู้ด้อยโอกาสและผู้พิการ เพื่อรับงานแปล เอกสารเป็นดิจิทัลและป้อนข้อมูลให้กับลูกค้าที่เป็นองค์กรทั่วโลก ช่วยให้ทุกคนหลุดจากวงจรความยากจน สามารถยกระดับชีวิตและครอบครัว ให้เข้าถึงการศึกษาและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ธนาคารกรามีน (Grameen Bank) ในประเทศบังคลาเทศ ก่อตั้งโดย มูฮัมหมัด ยูนุส ที่ใช้แนวคิดไมโครเครดิตหรือการให้กู้เงิน โดยไม่ต้องใช้หลักทรัพย์ค้ำประกัน ปล่อยเงินกู้ขนาดย่อมให้แม่บ้านชาวบังคลาเทศลงทุน เพื่อตั้งกิจการของตนเอง เนื่องจากกลุ่มแม่บ้านไม่มีอาชีพ ฐานะยากจน ไม่มีหลักทรัพย์ที่จะนำมาค้ำประกัน ทำให้การไปขอกู้เงินจากธนาคารทั่วไปเป็นเรื่องที่ไม่สามารถทำได้ ซึ่งกิจการและแนวคิดนี้จึงทำให้ยูนุสได้รับรางวัลโนเบล สาขาสันติภาพในปี พ.ศ. 2549

สำหรับในประเทศไทยตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมาภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ต่างเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาสังคมด้วยรูปแบบและวิธีการที่แตกต่างกันออกไป แต่ก็ต้องเผชิญกับข้อจำกัดที่ทำให้ไม่สามารถสร้างผลลัพธ์ทางสังคมที่

ต้องการได้เนื่องจากขาดประสิทธิภาพและนวัตกรรม ขาดแหล่งเงินทุนหรือขาดความรับผิดชอบต่อสังคม คุณลักษณะของกิจการเพื่อสังคมหรือวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยที่แตกต่างจากประเทศอื่นๆ คือ การก่อตั้งองค์กรโดยมีความเชื่อมโยงกับสถาบันราชวงศ์ หรือกลุ่มผู้มีความมั่งคั่งในสังคม ซึ่งลักษณะพิเศษนี้ เป็นปัจจัยที่นำไปสู่การตอบรับสนับสนุนจากสังคม รวมถึงความพร้อมของทุนประกอบกิจการที่มีอยู่มาก ตัวอย่างของกิจการเพื่อสังคมที่ดีและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก ได้แก่

7.1 โครงการพัฒนาโดยตุง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงราย มีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่จาก 6 ชนเผ่า เป็นโครงการพระราชดำริของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี โดยมีวัตถุประสงค์ที่ยกพลิกพื้นแผ่นดินแดนของชาวเขาที่เคยมีอาชีพปลูกฝิ่นและเป็นเส้นทางลำเลียงยาเสพติดค้ายาเสพติด ให้ชาวเขาเลิกและหันหน้ามาประกอบอาชีพโดยการให้ความรู้แนวทางการประกอบอาชีพ ทางโครงการมิได้ช่วยเหลือโดยการให้เงินเพียงอย่างเดียว วัตถุประสงค์หลักคือการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้ชาวเขาได้มีความรู้ อาชีพและรายได้ เน้นการแก้ไขปัญหาของปัญหาและการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมุ่งพัฒนาและเพิ่มมูลค่าให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรในพื้นที่ ให้ชาวเขามีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง สร้างชุมชนและไม่เร่ร่อนอพยพตามเส้นทางขนส่งยาเสพติด และตกอยู่ภายใต้กลุ่มผู้ไม่หวังดีต่อประเทศชาติ โดยเน้นพัฒนาฝีมือแรงงาน และใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เน้นพัฒนาให้คนให้สร้างรายได้และมีอาชีพไม่ใช่การให้เปล่า ซึ่งโครงการพัฒนาโดยตุงมีการแบ่งการทำงานเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1. กิจกรรมเชิงธุรกิจที่สร้างรายได้ 2. กิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคมที่ไม่สร้างรายได้ โดยกิจกรรมเชิงธุรกิจที่สร้างรายได้เช่น การเพาะเนื้อเยื่อ การผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ได้แก่ พืช ผัก ดอกไม้ เมืองหนาวแปรรูปอาหาร เม็ดแมคคาดีเมียว ร้านเครื่องตีหมาแพ งานหัตถกรรม อุตสาหกรรมสิ่งทอ งานปั้น โรงงานกระดาษสา และการท่องเที่ยว ฯลฯ โครงการอื่นของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ซึ่งดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคมที่ไม่สร้างรายได้ เช่น การปลูกป่า การพัฒนาอาชีพ การให้ความรู้และการศึกษา ผลจากการพัฒนาโครงการทำให้ชาวเขาทั้งหมดในอำเภอโดยตุง และชาวบ้านโดยรอบได้มีรายได้เพิ่มขึ้นมากกว่าเดิมและมีการเพิ่มพื้นที่ป่าอนุรักษ์มากยิ่งขึ้น และเป็นต้นแบบในการขยายโครงการในลักษณะธุรกิจเพื่อสังคมนี้ไปยังพื้นที่อื่นๆ รวมถึงในต่างประเทศอีกด้วย

7.2 มูลนิธิโรงพยาบาลกัญญาเบสร์ ก่อตั้งปี พ.ศ.2545 มีเป้าหมายเพื่ออนุรักษ์องค์ความรู้และเผยแพร่ภูมิปัญญาและพัฒนาสมุนไพรไทย โดยนำรายได้จากการจำหน่ายยาสมุนไพรมาสนับสนุนค่าใช้จ่ายของโรงพยาบาล ตลอดจนสร้างอาชีพด้วยการส่งเสริมการปลูกสมุนไพรอินทรีย์ให้กับชาวบ้าน ผ่านระบบการรับซื้อล่วงหน้า รวมถึงสนับสนุนการจัดตั้งกองทุนชุมชนและศูนย์การพึ่งตนเองแบบเกษตร อินทรีย์

7.3 สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (PDA) ก่อตั้งเป็นองค์กรไม่แสวงหากำไรในปี พ.ศ.2517 โดยคุณมีชัย วีระไวทยะ โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนผู้ด้อยโอกาส ปัจจุบันมีโครงการกว่า 300 โครงการภายใต้การดำเนินการของสมาคม ซึ่งครอบคลุมเรื่องการวางแผนครอบครัว การสาธารณสุข การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาศักยภาพของสตรีและเด็ก การส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้ และสนับสนุนทุนการศึกษา เป็นต้น เงินทุนที่นำมาสนับสนุนโครงการเหล่านี้มาจากธุรกิจหลักคือ ร้านอาหาร (Cabbages & Condoms) โรงแรม (Birds & Bees พัทยา และ C&C เขาใหญ่) และบริษัทเพื่อการศึกษาและพัฒนาชนบท (B.R.E.A.D.)

7.4 บริษัทสังคมสุขภาพ (เลมอนฟาร์ม) เริ่มจากการเป็นสหกรณ์ที่มีเป้าหมายเพื่อช่วยให้ผู้บริโภคเข้าถึงอาหารสุขภาพที่ปลอดภัย และเป็นธรรมกับผู้ผลิต บริษัทมีระบบวางแผนการผลิตร่วมกับสมาชิก รับซื้อและนำมาจัดจำหน่ายในร้านค้าของตน โดยกำไรถูกนำไปลงทุนซ้ำและปันผลให้กับสมาชิกเกษตรกร และดำเนินกิจกรรมกับผู้บริโภคในเมือง

8. การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการสร้างสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ และสร้างองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ การพัฒนาที่ยั่งยืนมีส่วนประกอบพื้นฐานที่สำคัญ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบทางด้าน เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ส่วนประกอบทั้งสามนี้ จะเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน วัตถุประสงค์ของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การบรรลุเป้าหมายทั้งสามองค์ประกอบนี้ให้ดีที่สุด โดยส่วนประกอบของความยั่งยืนทางเศรษฐกิจนั้น สังคมต้องสร้างความเจริญเติบโตที่ทำให้เกิดกระจายรายได้ที่เหมาะสม ในขณะที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งทุนที่มนุษย์สร้างขึ้น ทุนมนุษย์และทุนธรรมชาติเป้าหมายพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจ คือการเพิ่มขึ้นในการผลิตสินค้าและบริการ

ในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนนั้นจะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน จึงจะสามารถนำพาประเทศไปสู่ความยั่งยืนได้ โดยที่ผ่านมามีรัฐบาลมีการกำหนดนโยบายและดำเนินการร่วมกับภาคเอกชนในการพัฒนาประเทศไปสู่ความยั่งยืน เช่น ความร่วมมือภาครัฐและภาคเอกชนในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ส่งเสริมวิสาหกิจขนาดย่อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชนบทร่วมมือกับบริษัทขนาดใหญ่ทั่วประเทศ โดยให้บริษัทเอกชนถ่ายทอดความเชี่ยวชาญทางธุรกิจไปยังกลุ่มวิสาหกิจในท้องถิ่น นโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า การพัฒนาบริการด้านสาธารณสุขในประเทศไทย การลดจำนวนอุบัติเหตุทางถนนผ่านมาตรการทางกฎหมาย และส่งเสริมพฤติกรรมจราจรที่ปลอดภัย เพื่อลดสาเหตุของการเสียชีวิตลำดับที่สองของประเทศ นโยบายการเสริมสร้างความเท่าเทียมทางเพศภายใต้เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ เด็กหญิงสามารถเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพเท่ากับเด็กชาย และเข้าถึงการศึกษาขั้นสูงได้มากกว่าเด็กชายภาคประชาชนที่ทางชุมชนนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อความยั่งยืนของชุมชน เช่น การทำธุรกิจของชาวเขาปกากะญอ และการดูแลรักษาป่าของชาวบ้านหินลาดในจังหวัดเชียงราย จากความร่วมมือของชาวบ้านที่ร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งของการรักษาป่า โดยการทำเกษตรกรรมไร่หมุนเวียน ปลูกพืชแบบผสมผสาน และยึดหลักการปลูก 1 ปี ฟื้นฟู 7 ปี เพื่อให้ดินได้ปรับสภาพและคืนความสมบูรณ์สู่ป่า เป็นต้น

9. บทสรุป

สำหรับประเทศไทยนั้น กิจการเพื่อสังคม (Social Entrepreneurship) ยังไม่แพร่หลายมากนัก เพราะบริษัทส่วนมากมีแนวคิดเพื่อสร้างกำไรสูงสุดให้กับธุรกิจของตนเองเป็นสำคัญมากกว่าที่จะคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม กิจการเพื่อสังคมเป็นธุรกิจที่เป็นได้ทั้งประเภทที่หากำไรและไม่หากำไร ยึดถือการตอบแทนประโยชน์สู่สังคม เป็นแนวทางการขับเคลื่อนธุรกิจ ซึ่งธุรกิจในรูปแบบ Social Enterprise หรือ S.E. นั้นจะเน้นด้านการกระจายรายได้สู่หน่วยผลิตในกลุ่มสังคม คำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) ความเป็นธรรม การเอื้อเพื่อแบ่งปัน (Sharing) และการกระจายข้อมูล ข่าวสารความรู้ ตลอดจนเป็นธุรกิจที่นำเทคโนโลยีสมัยใหม่ (Innovation) เข้ามาเป็นส่วนประกอบในการลดต้นทุนการผลิตและใช้ทรัพยากรการผลิตต่างๆ ให้เกิดความคุ้มค่ามากที่สุด ธุรกิจที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป็นหลัก ซึ่งผลกำไรที่เพิ่มมากขึ้นจะนำไปลงทุนเพื่อช่วยเหลือสังคมมากกว่าจะเป็นการทำกำไรสูงสุดขององค์การองค์การที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการพัฒนาปรับปรุงสังคมที่ดีขึ้น โดยไม่คำนึงรูปแบบว่าเป็นธุรกิจประเภทใด โดยรวมถึงธุรกิจของภาครัฐ ภาคเอกชน และธุรกิจที่ไม่แสวงหาผลกำไร ดังนั้นการประกอบธุรกิจเพื่อสังคม จึงนับเป็นรูปแบบหนึ่งของการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นการดำเนินธุรกิจภายใต้หลักจริยธรรมและการกำกับดูแลกิจการที่ดีควบคู่ไปกับการใส่ใจและดูแลรักษาสังคม (social) และสิ่งแวดล้อม (environmental)

สิ่งสำคัญของการนำผลกำไรกลับคืนสู่สังคมเพื่อแก้ปัญหาสังคมนั้นคือ การที่ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก หรือรัฐบาลแต่อย่างใด ทำให้สามารถยกระดับความเป็นอยู่ การใช้ชีวิตของชนในชุมชนไป

ในทางที่ดีขึ้น ปัญหาในชุมชนลดลง เช่น ปัญหาการว่างงาน ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาความยากจน คนในชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ ไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากหน่วยงานของภาครัฐ คนในชุมชนมีความสำนึกรักถิ่นที่อยู่ช่วยกันดูแลชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม ธรรมชาติในชุมชนเอาไว้ได้เป็นอย่างดี จากการดำเนินงานของกิจการเพื่อสังคมนั้นคือกล่าวได้ว่า กิจการเพื่อสังคมส่งผลต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน โดยมีส่วนช่วยผลักดันในเรื่องของการเกิดความเสมอภาค ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม แก้ไขปัญหาความยากจน และจากการที่ปัญหาต่างๆในชุมชนลดลง ชุมชน สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ด้วยตนเอง ซึ่งกล่าวได้ว่า กิจการเพื่อสังคม คือกิจการที่มีลักษณะเป็นธุรกิจที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยสามารถสร้างรายได้ให้กับธุรกิจในระดับที่สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ด้วยตนเอง ทำให้มีความยั่งยืนในการแก้ไขปัญหาประเด็นปัญหาเหล่านั้น ในขณะที่เดียวกันมีการวัดผลการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นจากกิจการและสามารถขยายผลการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นได้ในอนาคต

กิจการเพื่อสังคม ถือว่าเป็นธุรกิจที่ทำให้ประเทศมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพราะเป็นธุรกิจที่มีการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจของบริษัท ตั้งแต่ผู้ถือหุ้น พนักงาน แรงงาน ผู้บริโภค คู่ค้า เจ้าหนี้ รัฐ ชุมชน สิ่งแวดล้อม ไปจนถึงสังคมส่วนร่วม โดยตรงกับหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่พัฒนาระบบเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆกัน ไม่ใช่เพื่อแสวงหาประโยชน์ทางธุรกิจที่บริษัทได้รับเพียงอย่างเดียว โดยบริษัทจะได้รับประโยชน์ทางธุรกิจจากกิจกรรมที่สร้างประโยชน์จากสังคมและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว หากองค์กรธุรกิจดำเนินกิจการเพื่อสังคม แนวคิดนี้ย่อมจะสามารถป้องกันแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้น รวมทั้งพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- [1] OECD.) n.d. **The social enterprise sector: A conceptual framework**. ค้นหาคำเมื่อ 10 เมษายน 2565, จาก Organization for Economic CO-operation and Development, Local Economic and Employment Development Programmer: <https://www.oecd.org/cfe/leed/37753595.pdf>
- [2] สำนักงานส่งเสริมกิจการเพื่อสังคมแห่งชาติ. (2553ค). **แผนแม่บทว่าด้วยการส่งเสริมกิจการเพื่อสังคม พ.ศ. 2553-2557**.ค้นเมื่อ 8 เมษายน 2565, จาก<http://www.tseo.or.th/>
- [3] สฤณี อาชวานันทกุล. **เอกสารประกอบการบรรยายกิจการเพื่อสังคมน้ำดี 50 องค์กร เรื่อง กิจการเพื่อสังคม Social Enterprise เปิดโมเดลต้นแบบ SE โลก-SE ไทย** เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2553 ค้นหาคำเมื่อ 8 เมษายน 2565, จาก <http://www.slideshare.net/sarinee/social-enterprise-world-thailand-8191749>
- [4] Elkington, J., & Hartigan, P. (2009). **The Unreasonable People (พลังของคนหัวรั้น)**. (ส.อาชวานันทกุล,Trans.) Bangkok: Matichon Publishing House
- [5] กิจการเพื่อสังคมในสี่คอร์ป : **กิจการเพื่อสังคมทำได้ (Social Enterprise)**. (2557). ในวารสาร บรม โครงการนักลงทุนรุ่นใหม่เพื่อ สังคม รุ่นที่ 22. ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย , กรุงเทพฯ
- [6] British Council. (2021). **รายงานสภาพการณ์ธุรกิจเพื่อสังคมในประเทศไทย (State of Social Enterprise in Thailand)**. Global Social Enterprise, ฉบับที่ 12, 21-30.